

A föld-ember

Schrammel Imre. Szerkesztette Kernács Gabriella, Wehner Tibor,
Budapest, MMA Kiadó, 2021, 308 oldal

Schrammel
Imre:
Vénusz
születése,
raku

Hogy Schrammel Imre alkotótevékenysége olyan jellegű iparművészet volna, amely során porcelán- és kerámia-tárgyakat (az alkotó számára e kétféle megjelenés egy, ugyanazon földanyag különböző megnyilvánulása) hoz létre azon elvárás alapján, hogy azok kellemesek és szépek legyenek – erről minden bizonnyal le kell mondanunk. Noha iparművészként tartják számon leginkább. Ha úgy tekintünk művészetére, mint szobrászati megnyilatkozásra, hisz leginkább azzal mutat rokonságot, úgy a fenti igény felmerülését eleve kikerülhetjük. De ehhez biztosan kellene ismernünk, hogy az iparművészet és a szobrászat között milyen különbségek mutatkoznak, hol húzódnak

határaik. E feltétlen tudás híján is bátran gondolhatjuk, hogy amivel Schrammel Imre foglalkozik, az szobrászat, csak éppen olyan anyaggal dolgozik, amivel más nemigen. Életműve nehezen tűri az ilyesfajta vagy bármilyen besorolást. Öntörvényű alkotó, műfajok feletti, akinek egyedül az anyag, az agyag, az éppen hozzá fűződő viszony vagy a műalkotás létrehozásába komponált véletlen diktál.

Ahogy nyílik a kötet, a Schrammel Imre életművét összefoglaló, befogni kívánó, amely az MMA Kiadó gondozásában jelent meg: az első oldalon az *Üledék* című munka egy részlete tűnik elénk, 1985-ből. Majd a következő oldalon a váci Madách Imre Művelődési Központ domborművének (1976) egy szintén közeli felvétele. Hogy szoktassuk szemünk, tekintetünk és értelmünk ahhoz: miképpen közelítsünk a modern (?), a kortárs művészethez.

Ennek ellenére vagy mindemellett: elképzelhető a megörökönyödés, amikor 1959-ben Schrammel úgy gondolta, ha festékes kezének nyomát elhelyezi a porcelánvázán: az művészet lehet. Vagy amikor két évtizeddel később, Kecskeméten úgy definiálta műfaját, hogy a vizes agyagba beletenyérelt, majd bele is taposott, s felkiáltott: „Ez a kerámia! A nyomhagyás!” Hogy valóban ez volna, afelől nincs konszenzus még ma sem. Hogy születhet kerámia olyasformán is, mint e történet félszázados régisége felvetette – ma már nem szorul igazolásra. Hogy ez nem azonos a magyar porcelán Gorka Géza – Kovács Margit – Gádor István által megteremtett hagyományával, az egészen bizonyos. Utóbbi tény azonban nem elégséges, sőt elégtelen ok a Schrammel-féle metódus létjogosultságát elvitatni. Noha olykor így tettek múltban és jelenben, többen, hivatalok és kollégák, élesen: ez a magyar kerámia tönkretétele, vélte Gádor István. De mit változtat ez egy következetesen végbevitt s még folyamatban lévő életmű érvényességén, hitelességén? Mintha az alkotónak megüzenhetnénk, netán utasíthatnánk, hogy ilyen és ilyen művekben gondolkodjon, mert az jobban illik műfaji hagyományainkhoz. A Schrammel-életmű egyik, periférikusnak semmiképpen sem tekinthető, de a kelletténél jelentősebbre sem növelhető kérdése: hagyomány és művészi innováció viszonya. Az alkotóban s következmény-

ként a művekben. Schrammel úgy csinál műveket, ahogy. Inkább az merülhet fel érdemi kérdésként, hogy az anyag természetéhez mennyire közel áll az általa gyakorolt műképzés. (Nem is oly rég egy beszélgetés során az egyik résztvevő, író és kritikus talán, azon véleményének adott hangot, hogy miért ne lehetne a kortárs művészet inkább az öröm forrása, a boldogság művészete a befogadó számára, miért nem sugározza inkább azt. Ha ilyen művek nagy számban és elismerten születnének – igény és példa is akad erre –, úgy bezárhatna a művészetnek nevezett „iparág”, költészetestül és mindenestül, ha a felhőtlen örömről, a boldogságról kellene szólnia. Mert vélhetőleg természetétől idegen a művészetnek, hogy a boldogság művészete legyen, lehessen.)

A bevezető tanulmány és a kötetben szereplő interjú készítője a nemrég elhunyt művészettörténész, Kernács Gabriella, akinek talán az utolsó nagyobb ívet bejáró munkája lehetett a Schrammel Imre életművét bemutató kötet. Feltételezhető, hogy nem is jutott egészen a végére, mivel a kiadvány szöveganyagának szerkesztését, a jegyzet-apparátus összeállítását, miként Schrammel Imre 2010-es években kifejtett alkotótevékenységének összefoglalását, appendixét Wehner Tibor készítette el.

Kernács értekezésében és az interjú során, amelyek témaállomásait maga vezérelte, figyelmes, érzékeny és kiváló nyomkövetőnek bizonyul. Schrammel pedig olyan interjúalany, aki szemléletesen és érdekesen képes megosztani a vele történt eseményeket, életének és alkotóművészetének fontosabb állomásait, a benne felmerülő kérdéseket, amelyek időről időre más formát öltöttek.

A kötet felépítése, hogy elől áll az életművet értelmező művészettörténeti megnyilatkozás, természetes, s hogy utóbb az alkotó is szóhoz jut egy interjú keretében – ha nem is váratlan, de kevésbé megszokott. Köztes helyzetben, mezsgyeként a művek reprodukciói jelennek meg egész oldalas formában, és a törzsszöveg környezetében is gyakran, kisebb léptékben. Az eljárás vagy a háttérben meghúzódó kiadói-szerkesztői koncepció, hogy a MMA Kiadó életműkötetei újabban interjút is tartalmaznak – termékeny elképzelésnek bizonyul. Különösen azon művészek esetében, akik szakmájuk nonverbális keretein túl a szavakkal is jól bannak: érzékletesen és értelmesen képesek tájékoztatni munkájukról, annak folyamatáról vagy a periódusok egymásra következéséről, s leginkább azokról a problémákról, amelyek alkotói feladatként jelentek meg előttük. A tanulmány és a hátrább álló interjú e kötetben is egymást erősíti, a látszólag párhuzamos szerkezet szálai gyakran összetalálkoznak. Az értelmező, a második kéz szerepében álló művészettörténész gyakran merít Schrammel Imre szavaiból. Kernács Gabriella teheti ezt bátran, hiszen az alkotó ritkán tapasztalható plaszticitással és pontossággal fejezi ki az életműve során felmerült

törekvéseit, alkotói szándékait, miként a felmerülő problémákat, kihívásokat, kétségeket is. Az interjú szöveganyagából átemelt szoros vagy tartalmi idézetek nem csupán egy-egy alkotás vagy munkaciklus apropóján hordoznak érvényesnek tetsző megállapításokat, de a műfaja és egyebek felett álló gondolkodóra is rámutatnak.

A személyes adottságokon túl ebben két tényező döntő szerepet játszik. Részben az, hogy Schrammel Imre évtizedek óta kézzel írt naplót vezet, amelyben, ha nem is naponta, de rendszeresen rögzíti a vele történt eseményeket, és ez mindenképpen hasznára lehet, ha magáról, műveiről, azok háttéréről kell megnyilatkoznia. Kifejező-készségét tovább erősíti, hogy mintegy félszázados oktatói gyakorlat (tanársegédi pozíciótól a rektori státusig) áll a háta mögött, és alig számba vehető olyan publikáció a kerámiáról, az épületszobrászatról s minden egyébéről, aminek kapcsán fontosnak vélte a megszólalást.

Bevezetője élén, afféle tézismondatként Kernács Gabriella jelzi: „Schrammel Imre hatalmas életműve folyamatos, gyötrődő, kételkedő, kérdező, sohasem megnyugvó párbeszéd a földdel, az agyaggal.” E mondat minden kitétele lényeges. Az életmű nagysága alig bemérhető. Az alkotások karaktere annak függvényében változó, hogy éppen milyen felismerések nyomán és milyen jellegű technológiát, eljárást alkalmaz művei létrehozása során. A már megszületett munkákra történő folytonos rákérdezés, a kétség permanens felmerülése, hogy a már megtalált módszer szerint kellene-e a továbbiakban műveket létrehozni – talán élethosszan? – a művész habitusának lényegi jegyére mutat rá. Békésebb mozzanat, hogy az alkotó dialógusba lép nyersanyagával, a földdel, az agyaggal, annak természetéhez igazodik, noha olykor drasztikus beavatkozásokat is megenged magának. Leginkább nyilvánvalóan, amikor a sablonformákat elrongálja, roncsolja, mivelhogy golyó ütötte sebeknek teszi ki.

Az életút, a pályakép megrajzolása nyomán, amely a gyermekkori tapasztalatoktól csaknem napjainkig húzódik, nem csupán a tényekkel szembesülünk. Kernács Gabriella gyakran utal magyar és nemzetközi művészettörténeti példákra; máskor a kor társadalmi, nem mellesleg politikai és művészeti viszonyait is megvilágítja, hogy beleszippantassunk annak levegőjébe. Ezenközben nem csupán a pályaképbe illesztett életmű kerekedik egyre teljesebbé, de egy mentalitás története is kibontakozik.

Kernács Gabriella írása, műfaját tekintve, képlekeny. A kötet sorozat jellegéhez igazodva leginkább életmű-monográfiáról van szó, amely lehetőleg teljességre törekszik; ennek dominanciáját érdemben egészíti ki a tanulmány-jelleg, a tanulmányírói attitűd. S túl ezen: a szerző alkalmanként az esszéig terjeszti ki szárnyait, különösen azon szöveghelyeken, ahol különböző költőktől vett idézetekkel támogatja, erősíti fel mondandóját. E citátumok

Schrammel
Imre
a műtermében,
1970 körül

a törzsszöveg részeként jelennek meg, nagy gyakorisággal, s többségében igen találók. Éppúgy tanúskodnak a szerző költészet iránti vonzalmáról, miként a Schrammel-művek gyakran nem csupán feltételezett, de valóban költői indíttatásáról, jellegéről. S nem kevésbé arról is, hogy a művészetek közegeiben az egyes ágazatok között erős gondolati párhuzamok, korrespondenciák mutatkozhatnak. Mindennek ellenére az idézetek gyakori és rendre visszatérő ismétlődése néha erőltetettnek tűnik.

Ha átlapozzuk, áttekintjük az életművet – már amennyit abból e kiadvány, Kernács Gabriella kitűnő munkája nyújthat számunkra –, láthatjuk a folyamatot, hogy Schrammel Imre honnan indult s hová jutott el. Ennek nyomán jól érthetővé válik: tevékenysége olyan lépcsőzetes felépítettségű, amelynek egyetlen foka sem maradhatott el, mert úgy nem lett volna kapcsolata a következőhöz. Ezért is nehézkes periodizációját adni művészetének. Az egyes etapok túlságosan egymásból következnek, egymásba folynak, lehatárolhatatlanok. Kísérletező jellegű munkái elsősorban annak okán születtek meg, merthogy a kerámia építészeti alkalmazására keresett útvonalat. E vizsgálódások, kutatások folyamatosan ötletekkel szolgáltak számára, szinte kifogyhatatlanul. És a kísérletezés időről időre megtermékenyítette kisebb léptékű kerámiai tevékenységét is. Talán ebben rejlik folyton megújulóképessége.

Hogy e folyamatokban milyen izgalmas, jelentős szerepet játszottak a véletlenek, azt a tanulmány és az interjú egyaránt több szempontból is körüljárja, érinti. Az alkotó munkáihoz használ rajzos vázlatokat, skicceket, ám ha azok túlságosan kidolgozottak, jól sikerültek, és az adott munka is annak nyomán készül el, az esetek többségében sikerületlennek bizonyulnak, s elveti őket. Schrammel belátó közlése, hogy nem tud olyan művet létrehozni, amellyel ilyenformán elégedett lehetne. Éppen ezért hasonló helyzetekben a valamilyen formában megnyíló véletlent hívja segítségül, és hagyja közreműködni. Ez néha a mű létrehozásának technikájából fakad, máskor inkább tervezetten történik meg a véletlen beavatkozása. Az alkotói alapállás ebben a tekintetben egyértelmű: igyekszik úgy előkészíteni a formába rendezett anyagot a véletlen számára, hogy az éppen a kifejezési szándék szerinti változást hajtsa végre. Schrammel csak kiteszi nyersanyagát vagy a már mintázott formát a véletlenben rejlő lehetőségnek, hogy az megtörténhessen. A véletlen, az azzal járó esetlegesség domináns, azonban nem vezet minden esetben jóváhagyott vagy elfogadott darabokhoz.

Az életmű áttekintéséhez, értékeléséhez kellő kiindulópontként szolgálhat leszögezni, s ezt Kernács Gabriella remekül látja, hogy mindaz, amit a kerámiáról, annak történetéről, egyes tendenciáiról ismerünk vagy tudni vélünk, az valami egészen más, mint amit a Schrammel-élet-

műben szemrevételezhetünk. Nevezetesen a történeti tekintet jobbra a szem számára kellemesen ható, „szép tárgyakat” ismeri el porcelánként, kerámiaként. Schrammel egész másképpen gondolkodik a kerámiáról, mint élete során a mindenkori kortársak, kollégák – itthon és külföldön. Egy időben jelentős gyűjtőköre alakult ki munkáinak külföldön. Elsősorban a magánkollektciókat gazdagították alkotásai, de rangos múzeumokba is bekerültek. A külföldi tapasztalatok mégsem győzték meg arról, hogy a galériás igényeket kellene kielégítenie. Mert úgy látta, műveit nem értik, miként azt sem, miért éppen ilyen jellegűek munkái. Nem úgy látták, mint amit alkotójuk látott bennük. Csak míg idehaza a megbélyegzés járt neki, a külföld respektálta, díjakkal ismerte el művészi tevékenységét.

Ha az alkotófolyam egészére tekintünk, kevésbé furcsa vagy meglepő mindaz, amit életműveként látunk: szerves változás, „fejlődés” eredményét, amelyet anyag- és technológiai kísérletek vesznek körül, s végeredményként ott állnak művei például az egykori, felújított Éva-malom épületében, Szombathelyen.

Schrammel Imre képző- és iparművészeti alkotásait sokféle szem láthatja, s mindegyik mást fedezhet fel benne. Személyes élmények meg tanultság, kultúra dolga, hogy ki mire jut velük. Néha persze elég csak érzékennyé tenni magunk arra a tárgyi-testi megjelenésre, ami elélnk tárul. Ugyanis bizonyosnak tetszik, hogy a kerámia, annak hazai és nemzetközi törekvései jobbra eltérnek attól – s az időben visszafelé tolatva ez még inkább szembe-tűnő –, mint amivel Schrammel Imre foglalkozik. Említettem: e műfaj keretében többnyire könnyen befogadható, már az első tekintet számára kellemes és szép tárgyak szemlélete az igényünk, különösen a hazai művészeti közegekben volt ez hosszan tartó elvárás. Vajon Schrammel Imre alkotásai ilyesmik volnának, vagy felmerült valaha is az ehhez történő alkalmazkodás, idomulás? Igen, és még inkább nem. Herenden készített ilyen kiállítású műveket, noha már ott is a herendi praxis megújítása volt szándéka; életművének java pedig valami egészen másnak a példája. Mert az alkotó inkább a hitelesség elkötelezettje – akár a művészet különösebb hangoztatása nélkül is. Mint több alkalommal jelzi: mesterembernek gondolja magát. Olyan alkotónak, aki a rajz és a mintázás elsajátítása révén megtanult valamit a világ vizuális megjelenítésének lehetőségéből, de még többet tanult az anyaggal, a földdel, az agyaggal folytatott párbeszédből. Ezt értette meg, igen jól. Ebben áll mestersége. Hogy ez művészet vagy sem – efelől dönthet majd az olvasó a bőségesen áradó képanyag szemlélése közben és után, Kernács Gabriella értelmező szavai nyomán – mivelhogy ennek megítélését vagy eldöntését furcsa volna az alkotó illetékeségi körébe utalni.